

Uchwała z dnia 7 kwietnia 2009 r.

I UZP 2/09

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Zbigniew Myszka (sprawozdawca), Małgorzata Wrębiakowska-Marzec.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 7 kwietnia 2009 r. sprawy z odwołania Moniki R. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B.-B. o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Bielsku-Białej z dnia 29 listopada 2008 r. [...]

„Czy w rozumieniu art. 46 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz.1673 z póź. zm.), w sytuacji, kiedy nie rozstrzygano kwestii o uszczerbku na zdrowiu w postępowaniu przed organem rentowym, ani też w postępowaniu rozpoznawczym o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy - tym orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu jest orzeczenie Sądu, w którym przyjmie się za prejudycjalną okoliczność zaistnienie wypadku przy pracy, a wysokość jednorazowego odszkodowania ustala się z daty wyrokowania Sądu, czy też tym orzeczeniem jest wydana przez organ rentowy zaskarżona decyzja o odmowie przyznania jednorazowego odszkodowania z powodu nieuznania zdarzenia za wypadek przy pracy, a wysokość ewentualnego jednorazowego odszkodowania określa się z daty wydania zaskarżonej decyzji wydanej przez organ rentowy ?”

p o d j ą ł uchwałę:

W razie odmowy przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy - orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.), jest decyzja organu rentowego o od-

r. lub ustawą wypadkową) i dlatego niezasadne okazało się roszczenie o przyznanie jednorazowego odszkodowania.

W apelacji wnioskodawczynie domagała się uchylenia tego wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, albo zmiany zaskarżonego wyroku i przyznania jej jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy. Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Okręgowy powziął istotne wątpliwości co do wykładni art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. z powodu rozbieżności w dotychczasowym orzecznictwie sądowym. Sąd ten wstępnie uznał, iż na gruncie tego przepisu, do oceny skutków zdarzenia z dnia 3 września 1999 r. bez wątplenia należy stosować przepisy ustawy wypadkowej z 1975 r. i niezasadne w tym względzie było odmienne stanowisko Sądu pierwszej instancji. Jednakże art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. budzi wątpliwości w zakresie wysokości jednorazowego odszkodowania ewentualnie należnego wnioskodawczynie w kontekście bezspornej w sprawie okoliczności, że dotychczas nie uznano potrzeby ustalania wysokości uszczerbku na zdrowiu.

Sąd Okręgowy wskazał, że zarówno wystąpienie wnioskodawczynie z wnioskami o przyznanie jednorazowego odszkodowania, jak i wydanie zaskarżonej decyzji o odmowie przyznania tego świadczenia nastąpiło pod rządami przepisów ustawy wypadkowej z 1975 r. Natomiast wyrok ewentualnie uwzględniający dochodzone roszczenie będzie wydany pod rządami przepisów ustawy wypadkowej z 2002 r. Przepis art. 46 tej ustawy stwierdza, że do wniosków o jednorazowe odszkodowanie zgłoszonych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy obowiązujące w dniu wydania orzeczenia o uszczerbku na zdrowiu lub stwierdzającego związek śmierci z wypadkiem albo chorobą zawodową. Nie rozwiązuje tego problemu nowelizacja ustawy wypadkowej z 2002 r., dokonana ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264), w której na podstawie jej art. 14 pkt 11 dodano art. 49a do ustawy wypadkowej z 2002 r., tyle że dodany przepis dotyczy jedynie „innych przesłanek prawnych do oceny roszczeń o świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych”.

Sąd Okręgowy wskazał, że w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto dwa odrębne stanowiska dotyczące wydania orzeczenia o uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy w sytuacjach, kiedy nie ustalano uszczerbku na zdrowiu z powodu nieuznania zdarzenia za wypadek przy pracy. W wyroku z dnia

3 sierpnia 2005 r., I UK 373/04 (OSNP 2006 nr 11-12, poz. 188) Sąd Najwyższy uznał, że orzeczeniem o uszczerbku w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. jest każde orzeczenie (w tym również decyzja organu rentowego), w którym rozstrzygnięto kwestię uszczerbku nawet wówczas, gdy nie stwierdzono jego wystąpienia. Jeżeli jednak organ rentowy odmówił przyznania jednorazowego odszkodowania z powodu nieuznania zdarzenia za wypadek przy pracy, pierwszym orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu będzie orzeczenie Sądu, w którym przyjęto jako przesłankę zaistnienie wypadku. Natomiast w wyroku z dnia 22 listopada 2007 r., II UK 69/07, Sąd Najwyższy zajął odmienne stanowisko, że decyzja organu rentowego odmawiająca przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy jest zawsze równoznaczna z orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r., nawet gdy przyczyną odmowy przyznania takiego świadczenia było stanowisko organu rentowego, że zdarzenie nie było wypadkiem przy pracy.

Te dwa różniące się poglądy w przypadku ewentualnego uwzględnienia dochodzonego roszczenia w sposób odmienny mogą stanowić o wysokości przyznanego jednorazowego odszkodowania. Wysokość tego świadczenia według stanowiska prezentowanego w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 sierpnia 2005 r., I UK 373/04, wynosiłaby zgodnie z art. 14 ust. 1 pkt 1 ustawy wypadkowej z 2002 r. - 44.439 zł (w myśl obwieszczenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 lutego 2008 r. w sprawie wysokości kwot jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, M.P. z 2008 r. Nr 22, poz. 219). I ta wysokość, zdaniem Sądu Okręgowego, uwzględniałaby realną siłę nabywczą tego odszkodowania, jak i rzeczywistą jego wartość z uwagi na długotrwałość dotychczasowego postępowania rozpoznawczego.

Natomiast wedle zapatrywania wyrażonego w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2007 r., II UK 69/07, wysokość jednorazowego odszkodowania wyniosłaby jedynie 34.106,70 zł, zgodnie z obwieszczeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej (M.P. z 2000 r. Nr 8, poz. 14) i byłoby to jednorazowe odszkodowanie w niższej wysokości, przy jednoczesnej konstatacji, że wnioskodawczyni dochowała „wysokich kroków prawnych” celem realizacji przysługującego jej prawa, a wysokość tego jednorazowego odszkodowania z 2000 r. nie odpowiadałaby realnej wartości tak przyznanego świadczenia w porównaniu z datą zakończenia procesu o to świadcze-

nie. W konsekwencji Sąd Okręgowy w uznał, że przedstawiona kwestia jest zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 390 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wstępnie i dla porządku Sąd Najwyższy uznał za okoliczność wprost niebywałą i wymagającą oczywiście krytycznej sygnalizacji, że sądy powszechne orzekające w okręgu Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej aktualnie już przez ponad dziewięć lat (!) nie uporały się dotychczas z rozstrzygnięciem sprawy z odwołania od decyzji organu rentowego z dnia 11 kwietnia 2000 r., odmawiającej przyznania wnioskodawcy jednorazowego odszkodowania z tytułu śmiertelnego wypadku jej męża, do którego doszło 3 września 1999 r. Równocześnie ze względu na ujawnione rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego w rozumieniu orzeczenia o uszczerbku na zdrowiu w przypadku odmowy przyznania jednorazowego odszkodowania wskutek nieuznania zdarzenia za wypadek przy pracy rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia było konieczne.

Nie powinno być żadnych wątpliwości, że intertemporalna regulacja zawarta w art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. dotyczy sytuacji, w których wniosek o przyznanie jednorazowego odszkodowania został złożony pod rządem poprzedniej ustawy wypadkowej, przeto sporne świadczenie zostaje przyznane na podstawie przepisów dotychczasowych (ustawy wypadkowej z 1975 r.), jeżeli orzeczenie o uszczerbku na zdrowiu zostało wydane przed 1 stycznia 2003 r., tj. przed datą wejścia w życie przepisów nowej ustawy wypadkowej z 2002 r. Przy takich uwarunkowaniach normatywnych istotnie - data wydania orzeczenia o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. decyduje o adekwatnym reżimie prawnym stosowanym przy ustalaniu wysokości należnego odszkodowania.

Przy rozstrzygnięciu przedstawionego zagadnienia prawnego wstępnie należało zwrócić uwagę, że ustalenie trwałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy następuje dopiero po zakończeniu procesu leczenia lub rehabilitacji (art. 11 ust. 4 ustawy wypadkowej). Istotne jest to, że do ustalenia wysokości jednorazowego odszkodowania przyjmuje się prawnie określoną podstawę wyliczenia tego świadczenia, aktualnie - przeciętne wynagrodzenie obowiązujące w dniu wydania decyzji, o której mowa w art. 15 (art. 12 ust. 5 tej ustawy). Równocześnie przyznanie lub odmowa przyznania jednorazowego odszkodowania oraz ustale-

nie jego wysokości następuje w drodze decyzji organu rentowego i wedle aktualnej w dacie jej wydania podstawy wyliczenia tego świadczenia (art. 15 ust. 1 ustawy wypadkowej z 2002 r.). Organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu jednorazowego odszkodowania w ciągu 14 dni od dnia otrzymania orzeczenia lekarza orzecznika lub komisji lekarskiej o ustaleniu wysokości stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu (art. 15 ust. 1 pkt 1 tej ustawy), co odnosi się do przypadków ustalenia procentowego uszczerbku na zdrowiu wskutek zdarzenia uznanego za wypadek przy pracy. Jeżeli w wyniku wydanej decyzji ustalone zostało prawo do jednorazowego odszkodowania oraz jego wysokość, to zakład dokonuje z urzędu wypłaty należnego odszkodowania w terminie 30 dni od wydania decyzji (art. 15 ust. 3 ustawy).

Natomiast odmowa przyznania jednorazowego odszkodowania z powodu nieustalenia uszczerbku na zdrowiu wskutek nieuznania zdarzenia za wypadek przy pracy wymaga wydania decyzji odmownej po dniu wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania takiej decyzji (art. 15 ust. 2 pkt 2). Odmowa przyznania jednorazowego odszkodowania przyjmuje zatem postać decyzji organu rentowego, która zawiera negatywne orzeczenie o uszczerbku na zdrowiu wskutek nieuznania zdarzenia za wypadek przy pracy. W ocenie Sądu Najwyższego należy przyjąć, iż w przypadku odmowy przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu zdarzenia wypadkowego, które nie zostaje uznane za wypadek przy pracy, w istocie rzeczy także dochodzi do wydania orzeczenia o uszczerbku na zdrowiu, tyle że orzeczenia negatywnego w konsekwencji nieuznania przez organ rentowy zaistnienia ryzyka ubezpieczeniowego, jakim jest wyłącznie wystąpienie uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy. Inaczej rzecz ujmując, uszczerbek na zdrowiu doznany wskutek zdarzenia, które nie jest lub nie zostaje zakwalifikowane jako wypadek przy pracy, nie jest objęty chronionym na podstawie przepisów ustawy wypadkowej ryzykiem ubezpieczenia następstw wypadków przy pracy, co uzasadnia odmowę przyznania powypadkowego jednorazowego odszkodowania z ustawy wypadkowej. W takiej sytuacji decyzja o odmowie przyznania jednorazowego odszkodowania zostaje wszakże oparta na „negatywnym” orzeczeniu o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. Z treści tego przepisu nie wynika bowiem, iżby orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu było wyłącznie orzeczenie pozytywne stwierdzające taki uszczerbek doznany w wypadku przy pracy, co pozwala twierdzić, że takim orzeczeniem (negatywnym) jest także odmowa ustalenia uszczerbku na zdro-

wiu oparta na zakwestionowaniu przesłanek prawnych koniecznych dla uznania określonego zdarzenia za wypadek pracy.

W konsekwencji Sąd Najwyższy uznał, iż decyzja o odmowie przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy oparta na przyjęciu przez organ rentowy, że określone zdarzenie nie nosiło cech wypadku przy pracy, a jego następstwa nie podlegały ochronie prawnej na podstawie przepisów ustawy wypadkowej, zawiera negatywne orzeczenie o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej, a data wydania tej decyzji przesądza o zastosowaniu przepisów ustawy wypadkowej obowiązującej w terminie wydania zaskarżonej decyzji. Następnie w postępowaniu sądowym weryfikuje się na podstawie przepisów zastosowanej ustawy wypadkowej zarówno spełnienie przesłanek wymaganych do uznania zdarzenia za wypadek przy pracy, jak i wysokość należnych świadczeń z tytułu wypadku przy pracy według prawnie określonej podstawy wyliczenia tego świadczenia obowiązującej w dniu wydania decyzji.

Równocześnie bowiem od każdej decyzji, w tym także od decyzji o bezpodstawnej lub nieuzasadnionej odmowie przyznania jednorazowego odszkodowania przysługuje odwołanie w trybie i na zasadach określonych w przepisach ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (art. 15 ust. 4 ustawy wypadkowej). W postępowaniu sądowym wywołanym wniesieniem odwołania od decyzji o odmowie przyznania jednorazowego odszkodowania weryfikuje się przesłanki prawne konieczne dla uznania określonego zdarzenia za wypadek przy pracy, a w razie pozytywnego ich przesądzenia następuje ustalenie wysokości należnego odszkodowania według stawek obowiązujących w dacie wydania zaskarżonej decyzji. Oznacza to, że skład Sądu Najwyższego rozpoznający zagadnienie prawne nie podzielił stanowiska, jakoby w przypadku odmowy przyznania jednorazowego odszkodowania z powodu nieuznania określonego zdarzenia za wypadek przy pracy - pierwszym orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. było orzeczenie sądu, w którym przyjęto jako przesłankę orzekania zaistnienie wypadku przy pracy. Zważywszy na długotrwały i przewlekły przebieg sprawy, która stanowiła podłoże przedłożonego Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego, nie bardzo byłoby wiadome „pierwszeństwo” orzeczenia sądowego stwierdzającego zaistnienie wypadku przy pracy, bo wskutek uchylecia do ponownego rozpoznania jednego z takich wyroków, Sądy dotychczas nie wydały prawomocnego orze-

czenia, które rozstrzygnęłyby uznanie za wypadek przy pracy zdarzenia, które doprowadziło do zgonu w dniu 3 września 1999 r. męża wnioskodawczynie.

Ostatecznie Sąd Najwyższy uznał, że w razie odmowy przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy - orzeczeniem o uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu art. 46 ustawy wypadkowej z 2002 r. jest także decyzja organu rentowego o odmowie przyznania jednorazowego odszkodowania (art. 15 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 tej ustawy). Wysokość jednorazowego odszkodowania ustala się według stawek za każdy procent stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu obowiązujących w dniu wydania tej decyzji. Jeżeli organ rentowy - w tych terminach przewidzianych w przepisach określających zasady przyznawania i wypłacania świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń społecznych - bezpodstawnie lub bezzasadnie nie ustalił prawa do jednorazowego odszkodowania oraz nie wypłacił tego świadczenia, jest obowiązany do wypłaty odsetek od tego świadczenia w wysokości odsetek ustawowych określonych przepisami prawa cywilnego (art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.). Takie stanowisko rozstrzygające przedłożone zagadnienie prawne zostało wyrażone w sentencji podjętej uchwały.

=====